

Cultuuroverdracht

Redactioneel Boekman 92

Jack van der Leden

Voorleesproject De Verteltas stimuleert (groot)ouders en (klein)kinderen om thuis samen te lezen. Scholen verstrekken ouders tassen met prentenboeken en educatieve opdrachten voor thuisgebruik. Het project slaat hiermee een brug tussen cultuuroverdracht op school en binnen het gezin. Bij het opzetten van deze schoolprojecten houdt het ministerie een oogje in het zeil. Via een omweg stapt dus ook de overheid met De Verteltas door de voordeur naar binnen.

Cultuuroverdracht vindt op vele manieren plaats. Ze kent verticale, diagonale en horizontale varianten, waarbij respectievelijk (groot)ouders en instellingen, familie en vrienden, en partners en collega's een cruciale rol vervullen. Maar zijn scholen en vergelijkbare instituten nog wel in staat om kennis van – en liefde voor – kunst en cultuur op kinderen blijvend over te dragen? Wie bepaalt de inhoud van cultuurkennis? Welke rol speelt de thuissituatie? Tot hoever reikt de invloed van de overheid? En *hoe* vindt cultuuroverdracht plaats?

Voor alle overdrachtsscenario's geldt: hoe eerder de cultuuroverdracht plaatsvindt, hoe 'natuurlijker' deze is. Paul Schnabel, directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), legt in het openingsartikel uit waarom cultuuroverdracht zo ingewikkeld is. Hij noemt de doelstellingen van het overheidsbeleid ter bevordering van cultuuroverdracht niet minder dan verheven, en de verwachtingen hoog. 'Dat leidt tot teleurstelling.' Bescheidenheid is daarom op zijn plaats, betoogt Schnabel. Mag er nog iets van cultuuroverdracht verwacht worden, vraagt hij zich af? Jazeker, maar niet alles...

De verticale overdrachtslijn, het contact tussen ouders en kinderen, verdient volgens Cas Smithuijsen, directeur van de Boekmanstichting, nog steeds de meeste aandacht. De rol van de ouders blijft immers beslissend voor het culturele participatiepatroon van hun kinderen. Tal van onderzoekers hebben de impact van intergenerationele overdrachtsmechanismen overtuigend bewezen. Het onderzoek van Tom ter Bogt naar intergenerationele smaakoverdracht in de popmuziek is het meest sprekende voorbeeld, waarvan akte in deze *Boekman*.

Subsidiestromen vloeien echter tot aan de voordeur. Smithuijsen signaleert dat wat zich achter die deur binnenshuis afspeelt, buiten het vizier van de overheid valt. Dat gebeurt vaak bewust: zij die geloven in een maakbare samenleving wijzen de directe manier waarop ouders kunst tot hun kinderen brengen af, omdat de ouders daarmee de heersende sociale verschillen reproduceren. Politici en beleidsmakers zetten liever koers naar de secundaire socialisatie (via school), vanuit de opvatting dat cultuuroverdracht maakbaar is door

middel van educatiebeleid, gericht op maximale cultuurparticipatie, ongeacht sociale herkomst. Nog steeds is cultuureducatie speerpunt van het kunstbeleid. In juli 2012 onderstreepten de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur in een gezamenlijk advies nog het belang van educatie op basisscholen.

Maar de overheid is tevens van mening dat de verantwoordelijkheid voor de kunst weer terug moet naar de samenleving. Daarmee komt de centrale rol van het particuliere kunstleven, en ook het gezinsverband, weer duidelijk naar voren, meent Smithuijsen. Het is de vraag of deze weg het antwoord is op cultuuroverdracht anno 2012, nu sociale en economische verschillen weer lijken toe te nemen.

Het belang van cultuureducatie binnen schoolverband kan niet genoeg benadrukt worden, aldus Frits van Oostrom, oud-president van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en opsteller van de Canon van Nederland. Hij noemt het onderwijs de plek bij uitstek voor cultuuroverdracht, mits enthousiaste en bevlogen leraren niet terugdeinzen voor een beetje dwang. 'Het onderwijs is sowieso gelegaliseerde indoctrinatie.' Nog belangrijker dan de methodiek en toetsing noemt Van Oostrom de competenties van docenten. School is de belangrijkste cultuurmakelaar, en docenten kunnen het onderscheid maken tussen cultuur als verplichting en cultuur als verleiding.

Maar het 'dossier cultuuroverdracht' blijft problematisch bij gebrek aan eenduidigheid. Teunis IJdens, senior adviseur onderzoek en beleid bij Cultuurnetwerk Nederland, constateert dat experts al geen uitspraak durven doen over welke cultuur om welke reden via het onderwijs moet worden overgedragen. Waarom zou het de 'eenvoudige' onderwijzer dan iets uitmaken? Hij pleit ervoor om naast de inhoudelijke Canon van Nederland een canon van culturele vaardigheden in te voeren.

De invloed van ouders bij cultuuroverdracht

komt op persoonlijke wijze aan bod in de afscheidscolumn van redacteur Truus Gubbels. Haar beschrijving van de enthousiaste pogingen die zij en haar man ondernamen om zoon en dochter te laten kennismaken met kunst en cultuur is ontroerend, hilarisch soms, en zal voor menigeen herkenbaar zijn. Desalniettemin is de invloed die ouders hebben niet te overtreffen. Daarvan getuigen de auteurs in deze *Boekman*.

Naast ouders spelen grootouders een dankbare rol als doorgeefluik. Het lijkt ze op het lijf geschreven, vertelt Dirk Sikkels, hoogleraar Ouderen, Communicatie en Consumentengedrag aan de Universiteit van Amsterdam. Niet voor niets genieten grootouders in het Teylers Museum van hun rol als gids – letterlijk en figuurlijk – voor hun kleinkind. Directeur Marjan Scharloo doet verslag van een Haarlemse succesformule.

Het thema van deze *Boekman* grijpt terug op een bijeenkomst op 20 maart 2012 in het Trippenhuys te Amsterdam, voorbereid door de KNAW en de Boekmanstichting. De epiloog van deze *Boekman*, geschreven door Kim van der Meulen en Cas Smithuijsen, bevat naast een terugblik op deze studiemiddag ook aanbevelingen.

Deze bijeenkomst was de eerste in een reeks die beide organisaties de komende tijd samen gaan verzorgen. De ambitie van de twee instellingen is om het cultuurdebat weer meer consequent op academisch niveau te brengen zonder de relatie met de kunstpraktijk uit het oog te verliezen. Het gaat steeds om besloten bijeenkomsten, waarvan later uitgebreid verslag wordt gedaan in *Boekman*. Deze formule maakt het mogelijk de actuele vraagstukken van het cultuurbeleid vanuit verschillende academische disciplines te belichten en te becommentariëren. Dat zal de sector en het openbaar bestuur ongetwijfeld verder helpen, terwijl ook de kunstpraktijk gebaat is bij de inzichten die de leden van de KNAW langs deze weg aanreiken.